

RECENZJA
rozprawy habilitacyjnej oraz pozostałego dorobku naukowego
dr Edyty Całki
sporządzona na życzenie Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów

1. Uwagi ogólne

Dorobek naukowy dr Edyty Całki jest mi znany. Habilitantka zajmowała się przede wszystkim problematyką geograficznych oznaczeń pochodzenia towarów. W 2008 roku opublikowała w Wydawnictwie Wolters Kluwer monografię – opartą na obronionej w 2006 roku rozprawie doktorskiej – zatytułowaną „Geograficzne oznaczenia pochodzenia. Studium z prawa wspólnotowego i prawa polskiego”.

Miałem także okazję kilkakrotnie wysłuchać wystąpień Habilitantki w ramach konferencji naukowych. Były one zawsze dobrze przygotowane a głos zabierany przez Habilitantkę w dyskusjach świadczył o dobrej znajomości szeroko rozumianego prawa własności intelektualnej.

Osiągnięciem naukowym wskazanym we wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego jest monografia poświęcona oznaczeniu naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych. Jak wyjaśnia Habilitantka, monografia ta stanowi opracowanie nowego teoretycznego ujęcia tej problematyki, które zostało oparte na dotychczasowym dorobku doktryny krajowej i zagranicznej, a także na orzecznictwie sądów krajowych i unijnych.

Przystępując do sporządzenia recenzji w przewodzie habilitacyjnym mam wątpliwość, czy tak wąsko zarysowana problematyka, której opracowanie sprowadza się w gruncie rzeczy do usystematyzowania dotychczasowego dorobku doktryny i judykatury stanowić może znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej.

Innymi słowy, czy sam fakt, że w literaturze przedmiotu brakuje opracowania monograficznego na dany temat oznacza, że mamy do czynienia ze spełnieniem przesłanki „znacznego wkładu w rozwój określonej dyscypliny naukowej”? Wydaje mi się, że tak nie jest. Z tego też względu niniejsza recenzja koncentrować się będzie przede wszystkim wokół pytania, na ile monografia Habilitantki oraz jej pozostały dorobek naukowy mogą zostać uznane za stanowiące znaczny wkład w rozwój nauki prawa.

2. Rozprawa habilitacyjna

Rozprawa habilitacyjna dr Edyty Całki została zatytułowana „Oznaczenia naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych. Studium z prawa Unii Europejskiej i prawa polskiego”.

Nie mam żadnych zastrzeżeń do tytułu rozprawy. Jest on precyzyjnie sformułowany i w pełni odpowiada treści zamieszczonych w pracy rozważań. Tak jak wspomniałem powyżej, moim zadaniem – jako recenzenta w przewodzie habilitacyjnym – jest ustalenie, czy przesłanka dotycząca znacznego wkładu w rozwój danej dyscypliny naukowej została spełniona.

Przekonują mnie argumenty Habilitantki co do doniosłości praktycznej omawianej problematyki. Nie mam również wątpliwości, że omawiane zagadnienie stanowi szczególnie obszar eksploracji prawniczej, który wyróżnia duży stopień złożoności. Klasyfikacja i wykorzystanie naturalnych wód pochodzenia podziemnego są przedmiotem badań teoretycznych i praktycznych nauki hydrologii, medycyny i oczywiście prawa.

Z prawnego punktu widzenia – jak zauważa Habilitantka – podstawowe znaczenie w zakresie rozpoznania, dokumentowania i wykorzystania zasobów naturalnych wód podziemnych mają normy prawa górniczego i prawa wodnego. Z kolei problematyka wody pitnej, a w szczególności naturalnych wód butelkowanych należy do prawa żywnościowego. Przepisy te normują kwestie dotyczące produkcji wód i obrotu nimi. Zawierają one również przepisy o charakterze informacyjnym. Habilitantka słusznie dodaje, że niektóre spośród tych przepisów wchodzi w skład szeroko rozumianego prawa własności przemysłowej.

Nie mam wątpliwości, że Habilitantka należycie uzasadniła, dlaczego kwestia oznaczania wód charakteryzuje się na tyle istotną specyfiką, że rozważanie jej w kontekście innych towarów byłoby błędne. Za wyodrębnieniem tej kategorii towarów przemawiają także argumenty wynikające z innych nauk poza naukami prawnymi.

Wedle słów Habilitantki podstawowym celem badawczym jest pytanie, jakie oznaczenia używane w etykietowaniu naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych mają charakter obligatoryjny, a jakie fakultatywny. Wyjaśnia ona również, że podstawowym źródłem normatywnym w zakresie prowadzonych przez nią badań jest dyrektywa 2009/54/WE w sprawie wydobywania i wprowadzania do obrotu naturalnych wód mineralnych. Habilitantka słusznie zauważa, że dyrektywa ta ma charakter szczególny, przede wszystkim wobec rozporządzenia 1169/2011 w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności.

Zdaniem Habilitantki, w kontekście dyrektywy 2009/54/WE zasadnicza teza rozprawy sprowadza się do twierdzenia, że podstawowym pojęciem wprowadzonym przez tę dyrektywę jest termin „źródło”, czy też – w szerszym ujęciu – określenie „pochodzenia wody ze źródła”. Jedynie w odniesieniu do wód stołowych przedmiotowy termin nie ma doniosłego znaczenia, co wynika ze specyfiki tych wód i dopuszczalności ich pochodzenia „z różnych źródeł”. Wody stołowe stanowią jednak wąską kategorię naturalnych wód butelkowanych, o znikomym znaczeniu praktycznym.

Rozprawa habilitacyjna składa się ze wstępu, czterech rozdziałów oraz zakończenia.

Rozdział I stanowi wprowadzenie do dalszych rozważań szczegółowych. Omówiono w nim źródła prawa Unii i prawa polskiego w dziedzinie ochrony oznaczeń naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych. Zasadniczym punktem rozważań jest omówienie dyrektywy 2009/54/WE. Habilitantka wyjaśniła genezę dyrektywy, jej charakter prawny, cele i zakres przedmiotowy. Odniosła się do modeli harmonizacji wykazując tym samym dobrą orientację w ogólnych zagadnieniach prawa Unii.

Habilitantka omówiła także dyskusję towarzyszącą implementacji dyrektywy 2009/54/WE do prawa polskiego. Walorem tego rozdziału jest ponadto przedstawienie interakcji pomiędzy dyrektywą i pozostałymi źródłami prawa. Oznaczenia geograficzne naturalnych wód pochodzenia podziemnego pełnią funkcję

wskazania pochodzenia geograficznego wody ze źródła. Jako dobra stanowiące przedmiot praw własności przemysłowej, mogą podlegać różnym regulacjom prawa międzynarodowego, unijnego i krajowego.

Rozdział II dotyczy problematyki naturalnych wód pochodzenia podziemnego stanowiących surowiec do produkcji wód butelkowanych. Omówiono w nim ogólne zagadnienia z zakresu hydrogeologii i balneologii w zakresie, w jakim służą one wykazaniu specyfiki naturalnych wód podziemnych, ich klasyfikacji i nazewnictwa. Jak zauważa Habilitantka, wody te cechuje duża różnorodność, która znajduje odzwierciedlenie w różnych reżimach ochrony prawnej zarówno samych wód, jak i ich oznaczeń. Z tego też powodu w omawianym rozdziale dokonano rozróżnienia naturalnych wód objętych zakresem przedmiotowym dyrektywy 2009/54/WE od pozostałych wód podziemnych, do których należą wody lecznicze stanowiące kopaliny. Scharakteryzowano również odrębną kategorię tzw. zwykłej wody pitnej, dostarczanej systemem wodociągów i przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

Najważniejszą część rozważań rozdziału II stanowią uwagi dotyczące podziału wód podziemnych na naturalne wody mineralne, wody źródlane i wody stołowe. Podział ten różni się od klasyfikacji wód przyjętej w hydrogeologii i balneologii. Został on wprowadzony w dyrektywie 2009/54/WE, uwzględniającej przede wszystkim potrzeby przemysłu rozlewniczego, którego podstawowy wolumen tworzą naturalne wody butelkowane. Poszczególne rodzaje wód butelkowanych, zdefiniowane w dyrektywie i w przepisach krajowych, podlegają różnym wymogom w zakresie oznakowania. Przyporządkowanie danej wody do konkretnej kategorii rodzajowej wiąże się jednak ze spełnieniem ściśle określonych wymogów wprowadzonych w normatywnych definicjach naturalnych wód butelkowanych. W rozdziale tym Habilitantka szczegółowo omówiła definicje naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych. Na tle tych definicji wyjaśniła również, kluczowe z punktu widzenia monografii, zagadnienie „pochodzenia wody ze źródła”.

Rozdział III Habilitantka poświęciła charakterystyce oznaczeń naturalnych wód butelkowanych w świetle regulacji prawa żywnościowego. Wody butelkowane, jako środki spożywcze, podlegają ogólnym zasadom dotyczącym etykietowania żywności. Habilitantka zdefiniowała pojęcie „etykietowania” i „oznakowania” środków spożywczych. W zakresie omawianych definicji mieszczą się bowiem oznaczenia naturalnych wód butelkowanych. Oznaczenia te stanowią najważniejszy

nośnik informacji o wodach. Są one źródłem przekazu kierowanego zarówno do konsumentów, jak i pozostałych uczestników obrotu. Na tym tle Habilitantka zamieściła rozważania dotyczące ogólnego zakazu wprowadzania w błąd.

Szczegółowe rozważania w tym rozdziale wiążą się natomiast z poszczególnymi rodzajami oznaczeń naturalnych wód butelkowanych. Oznaczenia te dzielą się na oznaczenia obligatoryjne, które są wymagane przepisami prawa, oraz dodatki fakultatywne.

Istotna część rozważań zamieszczonych w tym rozdziale dotyczy odpowiedzialności za niezgodne z prawem oznakowanie.

Rozdział IV został poświęcony geograficznym oznaczeniom pochodzenia naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych. Z punktu widzenia oznaczeń naturalnych wód butelkowanych omawiane zagadnienie ma kluczowe znaczenie. W rozdziale tym wyjaśniono pojęcie geograficznych oznaczeń pochodzenia i wskazano na podstawowe funkcje, jakie pełnią one w oznakowaniu naturalnych wód podziemnych. Habilitantka zamieściła w nim obszernie uwagi dotyczące indywidualnego charakteru oznaczeń naturalnych wód podziemnych na tle zbiorowych praw wynikających z ochrony oznaczeń geograficznych pozostałych środków spożywczych.

Zdaniem Habilitantki wskazanie pochodzenia geograficznego wody ze źródła, w znaczeniu dyrektywy 2009/54/WE, pozostaje w pewnej analogii do koncepcji pochodzenia produktów rolno-spożywczych (głównie win) z „terroir”. W tym kontekście rozważania nawiązują do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-207/14, Hotel Sava Rogaška. Wyrok ten został wydany na tle art. 8 dyrektywy 2009/54/WE. W świetle tego przepisu oznaczenie miejsca geograficznego ujmowania wody ze źródła i nazwa tego źródła tworzą najważniejszy element oznakowania wód. Powyższe oznaczenia, używane jako nazwy handlowe wód, pełnią funkcję kwalifikowanych oznaczeń geograficznych. Zgodnie z przepisami dyrektywy 2009/54/WE używanie tych oznaczeń na etykietach wód nie tylko wiąże się z obowiązkiem informowania odbiorców o pochodzeniu geograficznym wody, ale również stanowi ważny przekaz informacji na temat charakterystycznych właściwości wody wynikających z jej pochodzenia ze źródła. Z tego powodu, w świetle art. 8 dyrektywy, informacje, o których mowa nie mogą wprowadzać odbiorców w błąd co do miejsca wydobywania wody ze źródła.

Na tej podstawie Habilitantka zauważa, że w polskich przepisach implementujących dyrektywę 2009/54/WE termin „źródło”, stanowiący autonomiczne pojęcie prawa unijnego, został zastąpiony terminami „otwór” i „ujęcie”. Ostatnią część tego rozdziału stanowią zagadnienia ochrony oznaczeń geograficznych wód w prawie nieuczciwej konkurencji.

Rozprawę habilitacyjną zamyka zakończenie będące rekapitulacją badań i analiz przeprowadzonych we wcześniejszych częściach monografii.

Dokonując oceny rozprawy habilitacyjnej dr Edyty Całki chciałbym w pierwszej kolejności podkreślić, że została ona napisana w sposób niezwykle przejrzysty i precyzyjny. Pod tym względem może ona stanowić wzór do naśladowania. Opracowanie to charakteryzuje dojrzały i pogłębiony warsztat naukowy. Widać, że Habilitantka znakomicie orientuje się nie tylko w problematyce oznaczania wód, lecz także w ogólnych zagadnieniach prawa Unii. Nie mam przy tym żadnych zastrzeżeń merytorycznych do rozważań Habilitantki.

Po przeczytaniu rozprawy habilitacyjnej utwierdziłem się w przekonaniu, że wybrany przez Habilitantkę temat zasługiwał na kompleksowe opracowanie. Nie tylko z punktu widzenia rozwoju nauki prawa, ale także ze względu na swe walory praktyczne, książka dr Całki będzie stanowiła w przyszłości istotny punkt odniesienia.

Wracając do podniesionych we wstępie do recenzji wątpliwości co do tego, czy monografia stanowi znaczny wkład w rozwój nauki prawa, muszę stwierdzić, że rzeczywiście nie odnajduję w rozważaniach Habilitantki tezy, która miałaby w zasadniczy sposób wpłynąć na rozwój prawa żywnościowego czy prawa własności przemysłowej. Ponadto uważam, że samo usystematyzowanie danego zagadnienia nie można uznać za „znaczny wkład” w rozumieniu przepisów o nadaniu stopnia doktora habilitowanego.

Niektóre opracowania naukowe o charakterze „systematyzującym” spełniają jednak powyższe kryterium. Dzieje się tak – przynajmniej w naukach prawnych – w przypadku tych zagadnień, które ze względu na swoją kompleksowość lub specyfikę oddziaływania na zjawiska gospodarcze lub społeczne, trudno zakwalifikować do jednej konkretnej dziedziny prawa.

Moim zdaniem, z tego rodzaju specyfiką mamy do czynienia w przypadku rozprawy habilitacyjnej dr Edyty Całki. Jej wkład w rozwój nauki prawa wynika z kilku czynników, które muszą być oceniane łącznie. Po pierwsze, jest to pierwsza

monografia poświęcona zagadnieniu oznaczania naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych. Po drugie, problematyka ta znajduje się na styku kilku dziedzin prawa i jej opracowanie wymaga wszechstronnej wiedzy prawniczej. Po trzecie, rozważania Habilitantki wykraczają znacząco poza zwykle usystematyzowanie omawianego zagadnienia. Rozprawa habilitacyjna jest pełna oryginalnych tez i spostrzeżeń, które idą o wiele dalej, aniżeli dotychczasowe wypowiedzi doktryny. Po czwarte wreszcie, na podkreślenie zasługuje interdyscyplinarny charakter rozważań. Między innymi w tym odnajduję również nowatorski charakter rozprawy habilitacyjnej. Habilitantka nie boi się podejmować wątków należących do nauki hydrologii, chemii, medycyny czy ekonomii.

3. Pozostały dorobek naukowy

Poza monografią habilitacyjną dorobek naukowy dr Edyty Całki obejmuje przede wszystkim zagadnienia związane z prawem własności przemysłowej i prawem Unii Europejskiej. Jej zainteresowania naukowo-badawcze skupiły się na czterech głównych obszarach badawczych: pierwszy związany z problematyką naturalnych wód podziemnych jako środków spożywczych, drugi obejmujący zagadnienia unijnej polityki jakości i reżimów ochrony prawnej geograficznych oznaczeń pochodzenia poszczególnych rodzajów produktów, trzeci powiązany z problematyką oznaczeń odróżniających w prawie nieuczciwej konkurencji, i czwarty związany z tematyką instytucji i źródeł prawa Unii Europejskiej.

Za najbardziej doniosłe osiągnięcie Habilitantki uważam rozdział XLIX w „Systemie prawa prywatnego. Prawo własności przemysłowej”. Opracowanie to, liczące 114 stron, charakteryzuje znakomity warsztat naukowy. Widać, że Habilitantka znakomicie porusza się w problematyce geograficznych oznaczeń pochodzenia.

Równie wartościowym opracowaniem jest komentarz do artykułu 8 i 9 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji – sporządzony wraz z prof. Marią Poźniak-Niedzielską.

Gdy chodzi o dorobek naukowy, który nie byłby związany z tematyką rozprawy doktorskiej i habilitacyjnej, to na szczególną uwagę zasługuje artykuł poświęcony zasadzie pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej – opublikowany w

„Studia Iuridica Lublinensia”. Warto także zwrócić uwagę na opracowanie poświęcone instytucjom unijnym opublikowane w pracy zbiorowej „Prawo Europejskie. Zarys wykładu”, Lublin 2006.

Nie mam wątpliwości, że dorobek dr Edyty Całki charakteryzuje bardzo solidny warsztat naukowy. Wszystkie jej publikacje są bardzo ciekawe i ponadprzeciętne. Na szczególne podkreślenie zasługuje łatwość, z jaką Habilitantka omawia najbardziej skomplikowane zagadnienia prawne i precyzja w formułowaniu swoich myśli.

Nie mogę jednak powstrzymać się od spostrzeżenia, że dorobek naukowy Habilitantki – w zakresie wykraczającym poza problematykę związaną z rozprawą doktorską i habilitacyjną – jest dosyć skromny. Nie jest to zarzut, który mógłby rzutować na moją końcową ocenę. Chciałbym jednak zwrócić uwagę, że osoba ze stopniem naukowym doktora habilitowanego, która w przyszłości będzie recenzować rozmaite opracowania naukowe, powinna być bardziej skłonna do podejmowania zagadnień prawa Unii czy prawa własności intelektualnej, które wykraczają poza tematykę jej pracy doktorskiej czy rozprawy habilitacyjnej. Mam nadzieję, że dalsza aktywność naukowa Habilitantki będzie o wiele bardziej różnorodna.

Mam również pewne zastrzeżenia związane z niewielką aktywnością międzynarodową Habilitantki. Oprócz udziału w projekcie „Study on geographical indications protection for non-agricultural products in the internal market” nie widzę w jej dorobku istotnych osiągnięć międzynarodowych. Chciałbym, aby Habilitantka wykazywała w przyszłości większe zainteresowania publikacjami międzynarodowymi oraz udziałem w konferencjach i projektach międzynarodowych. Zważywszy na bardzo wysoki poziom jej publikacji, powinna ona w większym stopniu czuć się odpowiedzialna za promocję polskiej nauki zagranicą. Tym bardziej, że zagadnienia, których opracowania się podejmuje, mają wymiar ponadnarodowy.

Sformułowane przeze mnie zastrzeżenia mają raczej charakter motywacyjny i nie rzutują na pozytywną ocenę rozprawy habilitacyjnej, jak i pozostałego dorobku naukowego dr Edyty Całki.

4. Konkluzja

Dotychczasowe ustalenia i oceny pozwalają sformułować końcowy wniosek. Przedstawiona przez dr Edytę Całkę rozprawa zatytułowana „Oznaczenia naturalnych wód mineralnych, wód źródłanych i wód stołowych. Studium z prawa Unii Europejskiej i prawa polskiego”, a także jej pozostały dorobek naukowy, jej aktywność naukowa i dydaktyczna, odpowiadają wymaganiom stawianym w przewodzie habilitacyjnym.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Wojciech J. J.', is located in the lower right quadrant of the page.